

HENK DEN HEIJER

Nederlands slavernij- verleden

HISTORISCHE
INZICHTEN EN HET
DEBAT NU

COLOFON

© 2021 Henk den Heijer, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen
www.walburgpers.nl

Afbeelding omslag

Compilatie van gravures van William Blake uit Stedmans *Narrative*, gepubliceerd in *G. Ferrario, Il costume antico e moderno*, deel 8 (Torino 1821).

Ontwerp omslag en binnenwerk

Erwin Bomans^{BNO} Leucq! Creative Sevices, Hof van Twente.

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijk toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351 zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijke verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

ISBN 9789462494930

E-ISBN 9789462496613

NUR 688

INHOUD

Woord vooraf 7

Gevoelige kwesties 9

1 Voor- en tegenstanders van slavernij 25

Slavernij en zelfreflectie 26

Theologen over slavenhandel en slavernij 32

De praktijk 44

Een vroegmodern abolitionistisch debat? 49

2 Van Afrika naar Amerika 55

Het Nederlandse aandeel 56

Van het binnenland naar de kust 68

De oversteek 80

Slavenverkoop in Amerika 92

Onder vreemde vlag en in de tussenhandel 98

3 Slavernij in de koloniën 103

Nederlands-Atlantische bezittingen 104

Slavernij in de plantagekoloniën 111

Slavernij op de Caribische eilanden 119

Religie en cultuur 125

Vergrijpen, veroordelingen en straffen 130

Manumissie 137

4 Vele vormen van verzet 145

Verzet aan boord van slavenschepen 146

Maronnage 151

Verzet op de plantages 194

Opstanden 198

- 5 Afschaffing van de slavenhandel en slavernij 207**
Groot-Brittannië als voorbeeld? 208
Revoluties, slavenopstanden en abolitionisme 210
Het einde van de Nederlandse slavenhandel 222
De lange weg naar ‘vrijheid’ 228
- 6 Economische effecten van slavenhandel en slavernij 241**
Winst en verlies in de slavenhandel 243
Verwerking van en handel in plantageproducten 253
Atlantische belangen 259
- 7 Slavernijverleden, racisme en identiteitspolitiek 269**
Wetenschappelijke belangstelling 270
De roep om erkenning 273
Maatschappelijke aandacht 275
Nieuwe wetenschappelijke inzichten 278
Slavernij en hedendaags racisme 280
Taalzuiveringen en racismebestrijding 282

Epiloog 289

Noten 297

Bronnen en literatuur 316

Register op persoonsnamen 330

Register op geografische namen 334

WOORD VOORAF

Nederlands slavernijverleden heeft lang in mijn hoofd rondgespookt voordat het op papier terecht kwam. Ongeveer twintig jaar geleden ontstond het idee voor een breed opgezet boek over de Nederlandse betrokkenheid bij de slavenhandel en slavernij in het Atlantisch gebied. Er verschenen destijds weinig publieksboeken over het slavernijverleden; de publicaties die er wel waren, behandelden vaak maar één of enkele aspecten van dat verleden. Historici en andere wetenschappers hadden veel deelstudies gepubliceerd, maar die zaten verscholen in vaktijdschriften en literatuur voor academici. Aan het begin van deze eeuw trad daar verandering in op. De discussie over het slavernijverleden, aangewakkerd door nazaten van Surinaamse en Antilliaanse slaven, kreeg de wind mee, zozeer zelfs dat het onderwerp niet meer weg te denken is uit onze samenleving. Maar het publieke debat kreeg gaandeweg ook scherpe kanten en vermengde zich met de racismediscussie. Velen menen tegenwoordig dat het hedendaagse racisme zijn oorsprong vindt in het slavernijverleden, dat alleen bestreden zou kunnen worden met meer kennis over dat verleden. Aan dat maatschappelijk debat hoopt dit boek iets bij te dragen.

In de jaren waarin de discussie over het slavernijverleden aanzwol, deed ik met studenten van de Universiteit Leiden onderzoek in archieven die informatie bevatten over de trans-Atlantische slavenhandel en de slavernij in de Nederlandse koloniën. Tientallen studenten namen deel aan het onderzoek in de archieven van de West-Indische Compagnie, de Middelburgse Commercie Compagnie en andere collecties die voor het slavernijonderzoek van belang zijn. Mede dankzij hen weet ik dat kapiteins van slavenschepen de gruwelen aan boord goed konden combineren met een rustig familieleven in een stad als Middelburg. Kennelijk hadden die vroegmoderne landgenoten geen last van wroeging of schaamte over hun werk. Ik ben alle deelnemers aan die werkcolleges, die ik hier onmogelijk allemaal bij naam kan noemen, veel dank verschuldigd voor het onderzoek dat zij samen met mij hebben gedaan. Dat geldt ook voor de collega's waarmee ik jarenlang heb samengewerkt. De meeste dank ben ik echter verschuldigd aan Piet Emmer, Gert Oostindie, Han Jordaan en Gerhard de Kok. De eerste twee lazen het gehele manuscript en de laatste twee enkele delen ervan. Hun commentaar heeft het boek beter gemaakt.

Ten slotte nog een opmerking over de door mij geraadpleegde archieven en bibliotheken. Lang geleden nam ik in mijn proefschrift de stelling op dat door de voortschrijdende verfilming van archiefstukken de lust tot het verrichten van historisch onderzoek zou afnemen. Die stelling neem ik terug nu de films en microfiches zijn geëvolueerd tot goed leesbare digitale afbeeldingen. De digitale ontsluiting van bronnen en vroegmoderne literatuur heeft mij bij mijn onderzoek naar het Nederlandse slavernijverleden enorm geholpen. De romantiek en de muffe geur van oud papier zijn weliswaar verdwenen, maar het gemak waarmee ik op elk willekeurig moment van de dag relevante bronnen en boeken op mijn scherm kon toveren, vergoedde dat gemis ruimschoots. Chapeau voor degenen die dit mogelijk hebben gemaakt.

GEVOELIGE KWESTIES

In de jaren tachtig van de vorige eeuw raakte ik tijdens mijn geschiedenisstudie aan de Leidse Universiteit bij toeval betrokken bij het onderzoek naar het Nederlandse slavernijverleden. Mijn belangstelling ging eigenlijk uit naar anarchistische en socialistische bewegingen in de negentiende eeuw, maar als deeltijdstudent viel er destijds weinig te kiezen. Op een tijdstip dat mij goed uitkwam, gaf Johannes Postma, een Amerikaanse hoogleraar van Nederlandse afkomst, een doctoraal werkcollege over het thema *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*. Postma verbleef in het academisch jaar 1986-1987 in Nederland voor de voltooiing van zijn studie naar de Nederlandse slavenhandel en nam de gelegenheid te baat om met een groepje Leidse studenten enkele onderwerpen in de archieven nader te onderzoeken. Het aantal historici dat destijds onderzoek deed naar het Nederlandse slavernijverleden was op de vingers van één hand te tellen. Ik raakte in het onderwerp geïnteresseerd en besloot na de afronding van mijn studie het onderzoek voort te zetten, wat resulteerde in een proefschrift over de Nederlandse handelsrelatie met West-Afrika in de vroegmoderne tijd. Slavenhandel was daarvan een belangrijk onderdeel. Tijdens mijn onderzoek nam de belangstelling voor het Nederlandse slavernijverleden gestaag toe, niet alleen van Nederlandse historici, maar ook van Surinamers en in mindere mate Antillianen die zich in de laatste decennia van de vorige eeuw in Nederland hadden gevestigd. Aan het begin van de eenentwintigste eeuw kwam die belangstelling in een stroomversnelling terecht, zo zelfs dat het soms lijkt alsof slavenhandel en slavernij bepalend zijn geweest voor het verloop van de Nederlandse geschiedenis sinds de zeventiende eeuw. In het breed in de media uitgemeten debat lopen feiten en meningen over het slavernijverleden dikwijls door elkaar. Nu zeggen de naakte feiten natuurlijk niet alles, ook niet als het gaat om gebeurtenissen uit een ver verleden; ze vragen om selectie en interpretatie en dat resulteert uiteindelijk ook in meningen over het onderwerp.

Dit boek over het Nederlandse slavernijverleden gaat over feiten, interpretaties en meningen. Enerzijds zal ik daarin de ‘naakte feiten’ presenteren, die anderen en ikzelf uit archieven hebben opgediept. Daarbij moeten wij ons realiseren dat de bewaard gebleven geschreven bronnen over het slavernijverleden enkele beperkingen kennen: het is slechts een klein deel van

wat er ooit is geweest, ze zijn meestal zakelijk, ontdaan van emoties en, nog belangrijker: afkomstig van Europese slavenhandelaren en slavenhouders. De Afrikanen die als slaaf naar de koloniën in Amerika zijn gevoerd, hebben weinig bronnen nagelaten en komen in teksten vooral voor als ‘object’. Anderzijds kunnen de feiten met al hun beperkingen niet zonder context en interpretatie, en daarmee raakt dit boek onvermijdelijk ook aan de uiteenlopende meningen die er over het slavernijverleden bestaan en het felle debat dat daarover wordt gevoerd. Dat maakt *Nederlands slavernijverleden* tot een ongemakkelijk boek. De zwart-witdenkers die zich focussen op ‘schuld en boete’, net als degenen die aan de andere kant van het politieke spectrum het slavernijverleden bagatelliseren omdat het de Nederlandse geschiedenis te zeer in een kwaad daglicht zou stellen, zullen mogelijk teleurgesteld zijn over de inhoud. Ik zal in dit boek geen pogingen ondernemen om het verleden mooier te maken dan het was, maar ook niet om het zoveel mogelijk op het heden te laten lijken.

Moraliseren over het slavernijverleden heeft weinig zin, mede omdat het denken over mensenrechten en de daaraan gekoppelde kijk op slavenhandel en slavernij niet statisch is. Hoe wrang ook, mensen hadden daarover in koloniale tijden andere denkbeelden dan wij nu, denkbeelden die zich slechts langzaam hebben gewijzigd. Dat geldt niet alleen voor slavernij, maar ook voor kinderarbeid, strafrechtpleging en tal van andere onderwerpen. De in 1948 door de Verenigde Naties aangenomen Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, waarin het verbod op slavernij en mensenhandel is verankerd, kent een lange voorgeschiedenis. Vanaf de negentiende eeuw zijn geleidelijk steeds meer vrijheden in nationale wetten en internationale verdragen vastgelegd. In grote delen van de wereld was slavernij en dwangarbeid langer wel dan niet wettelijk toegestaan. Het heeft geen zin om het slavernijverleden met terugwerkende kracht door een vergrootglas te bekijken en stelselmatig te interpreteren als onwettig, hoe waar dat in onze eenentwintigste-eeuwse ogen ook is. Zo’n aanpak zegt veel over ons, maar weinig over het handelen van onze voorouders. Als historicus probeer ik te begrijpen hoe het proces van het als normaal accepteren van slavernij naar het afkeuren ervan is verlopen. Dat beoog ik met dit boek. En dat is – het kan niet genoeg benadrukt worden over dit sterk gepolariseerde onderwerp – iets anders dan slavernij goedpraten of bagatelliseren. Laten wij daarvoor eerst eens kijken naar hoe Nederlanders zich na de afschaffing van slavernij rekenschap hebben gegeven van dat beladen aspect van de vaderlandse koloniale geschiedenis.

Tussen negeren en herinneren

Johan Huizinga definieerde het begrip geschiedenis als ‘de geestelijke vorm waarin een cultuur zich rekenschap geeft van haar verleden’.¹ In zijn puntige en vaak geciteerde definitie is geschiedenis meer dan wetenschap: het omvat geschiedvorsing én geschiedschrijving, maar ook de cultuur die vorm geeft aan haar verleden. Met die laatste toevoeging gaf Huizinga aan dat elke geschiedschrijving naast objectieve feiten ook subjectieve elementen bevat die van belang zijn voor de identiteit en de instandhouding van een samenleving als geheel en voor culturele groepen binnen een samenleving. Zonder collectieve herinnering zou zo’n groep als los zand aan elkaar hangen. Wat heeft dat met de herinnering aan het Nederlandse slavernijverleden te maken? Veel, want na de afschaffing van de slavernij in de Cariben in 1863 gaf noch de samenleving noch de overheid zich rekenschap van dat onderdeel van de overzeese Nederlandse geschiedenis.² Slavernij was een afgedane zaak die niet in het collectieve geheugen van de Nederlanders paste. In de tweede helft van de negentiende eeuw vierde het nationalisme hoogtij; de Nederlandse samenleving was trots op haar koloniale bezittingen in de Oost en op haar roemrijke daden in Gouden Eeuw. Het collectieve geheugen werd destijds gevoed met de standbeelden van beroemde Nederlanders zoals Michiel de Ruyter en Rembrandt van Rijn van de hand van beeldhouwer Louis Royer, en met historiestukken over belangrijke episodes uit de Nederlandse geschiedenis van kunstschilders zoals Nicolaas Pieneman en Johannes Egenberger; het slavernijverleden hoorde daar niet bij.

Nederland kende in de laatste decennia van de negentiende eeuw weinig immigranten uit de West. Als die er al waren, dan waren dat vooral uit de Surinaamse of Antilliaanse elite afkomstige jongemannen die voor studiedoeleinden de oceaan overstaken. Onder het pseudoniem Hildebrand schetste Nicolaas Beets in zijn *Camera Obscura* een weliswaar fictief, maar aansprekend beeld van zo’n student genaamd William Kegge. Deze uit Demerara afkomstige jongeman was voor een academische opleiding naar Leiden gestuurd. Na zijn tragische dood vestigde Williams plantersfamilie zich met een zwarte bediende in Leiden. De kern van Hildebrands verhaal draait om de pater familias Jan Adam Kegge, een parvenu die tot zijn misnoegen geen aansluiting vindt bij de patriciërs van de stad. Het onderwerp slavernij komt daarin nauwelijks ter sprake. Slechts eenmaal beschrijft Hildebrand het leven van de plantersdochter Henriëtte in de West, waar de familie aanzien had en ‘een slaaf voor de zakdoek, een slaaf voor de waaier, een slaaf voor het kerkboek, een slaaf voor de flacon’ bezat.³ Nicolaas Beets keerde

zich vijf jaar na de publicatie van ‘De familie Kegge’ in een redevoering voor de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering van de Afschaffing der Slavernij fel tegen de slavernij in de Nederlandse koloniën, maar hij heeft na de afschaffing ervan in 1863 nooit gereflecteerd op dat slavernijverleden en hij was daarin geen uitzondering.⁴ In Suriname maakte het gouvernement zich druk over het aantrekken van Aziatische contractarbeiders om de plantageproductie op peil te houden, en in Nederland paste het zich rekenschap geven over het slavernijverleden niet in het collectieve geheugen.

Aan het eind van de negentiende eeuw bestond geen behoefte aan kritische beschouwingen over de Nederlandse betrokkenheid bij slavenhandel en slavernij, maar aan belangstelling voor tropisch Nederland was geen gebrek. Zo vond in de zomer van 1883 in Amsterdam de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling plaats, de eerste koloniale wereldtentoonstelling die meer dan een miljoen bezoekers uit binnen- en buitenland trok. Nederland toonde daar trots zijn koloniale bezittingen. In het in oosterse stijl opgetrokken hoofdgebouw was veel aandacht voor Nederlands-Indië, maar weinig voor Suriname en de Antillen. De bevolking van Suriname was op de tentoonstelling in een grote tent vertegenwoordigd met enkele tableaux vivants, waarin ‘een troep inboorlingen, deels uit roodhuiden en boschnegers, deels uit Karboegers en verdere gekruiste rassen’ met hun meegebrachte hutten werd getoond. De catalogus bevatte een beschrijving van de tentoongestelde marrons, die als slaaf van de plantages waren gevlucht en zich vrij in het binnenland hadden gevestigd: ‘De boschnegers zijn over het algemeen welgevormd, zwaar gespierd en veel krachtiger dan de geëmancipeerde negers. Zij zijn jaloersch, wantrouwend en haatdragend van karakter en daarbij zeer lui, vooral de mannen. Tot geregelden arbeid heeft men hen nog niet kunnen bewegen.’⁵ De ‘troep inboorlingen’ was een enorme publiekstrekker. Deftige bezoekers konden zich vanachter hekken vergapen aan de verschillende Surinaamse bevolkingsgroepen en verbaasden zich erover als de voormalige slaven in het Nederlands antwoord gaven. Zij hadden kennelijk geen last van schuld of schaamte tegenover de getoonde Surinamers.

Niet alle Europese staten die de slavenhandel en slavernij hadden afgeschaft, negeerden die kwalijke kant van hun koloniale verleden. De Britten en de Fransen waren eind negentiende eeuw eveneens trots op hun imperia en toonden, net als de Nederlanders vóór hen, graag de rijkdom van hun overzeese bezittingen op koloniale tentoonstellingen, maar zij hadden eveneens oog voor hun slavernijverleden. Zo verschenen in Groot-Britannië,

Groepsportret van vier Marrons op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling die in 1883 in Amsterdam werd gehouden. Foto van Friedrich Carel Hisgen. Rijksmuseum, Amsterdam.

het enige land dat een massabeweging tegen slavenhandel en slavernij heeft gekend, diverse studies over dat verleden. In 1895 vatte John Kells Ingram die studies samen onder de titel *A History of Slavery and Serfdom*, een uitgebreid overzichtswerk over slavernij, waarin ook die van Groot-Brittannië een plaats kreeg, inclusief de strijd die abolitionisten daartegen hadden gevoerd. Zijn veelgelezen boek werd herhaaldelijk herdrukt en in maar liefst elf talen vertaald. In Frankrijk was vijftien jaar eerder een soortgelijk werk gepubliceerd.⁶ In Nederland bleef het op dat punt lange tijd stil. Pas in 1900 verscheen het eerste wetenschappelijke onderzoek over slavernij in druk. Die studie, een proefschrift van H.J. Nieboer, ging echter niet over het Nederlandse slavernijverleden, maar over dat van 'wilde', tribale samenlevingen. Nieboer onderzocht daarin de economische condities waaronder slavernij zich als dominante vorm van arbeid kon ontwikkelen, en hoe slavernij zich op den duur transformeerde in een systeem van vrije arbeid.⁷ Zijn studie werd later veelvuldig gebruikt om de ontwikkeling van slavernijssystemen in uiteenlopende samenlevingen te verklaren. Het blijft achteraf gezien merkwaardig dat Nieboer de slavernij in Nederlandse koloniën

niet in zijn studie heeft betrokken, terwijl zich daarover veel meer informatie in Nederlandse archieven en bibliotheken bevond dan over slavernij in tribale samenlevingen.

In 1913, een halve eeuw na de afschaffing van de slavernij, schreef Henriëtte Conradi in een bundel ter gelegenheid van de in dat jaar gehouden vrouwententoonstelling een artikel over 'De koloniale vrouw in West-Indië'. Daarin memoreerde zij kort 'de gruwelen van den slaventijd', maar omdat dit alles overbekend is, wilde zij 'liever het oog richten op bladzijden die minder bekend zijn en waaruit blijken zal, dat alle slaven-eigenaars geen beulen waren en alle slaven het niet slecht hadden vóór de emancipatie van 1863. Hoe vreemd het ook moge klinken, waar is het, dat de humaniteit groot was in den slaventijd. De trouw en toewijding der slavinnen voor hare meesters en meesteressen; de liefde en zorg die hunne kinderen in ruime mate van deze vrouwen genoten zijn al te maal bewijzen, dat de ouders menschlievend omgingen met de slaven en dit bleef zoo, ook toen zij geen slaven meer waren.'⁸ In publicaties als die van Conradi en anderen werd vooral gefocust op de humane aspecten die er ondanks 'de gruwelen van den slaventijd' ook waren geweest, en op de dankbaarheid van de slaven jegens Willem III die werd beschouwd als de afschaffer van de slavernij. In het gouden emancipatiejaar 1913 schonken Surinaamse en Nederlandse kranten veel aandacht aan de koning als bevrijder der slaven. De vorst werd in Paramaribo geëerd met een ellipsvormig medaillon waarop zijn beeltenis prijkte, met daar omheen 'takken met laurierbladen, met symbolische oranje-appels, zo dik als vuisten, en de verbroken kettingen en boeien'. Aanvankelijk had men hem willen eren met een standbeeld, maar dat was waarschijnlijk te prijzig, dus bleef het bij een medaillon dat op 3 juli 1913 op de gevel van het gebouw van de administratie der financiën werd onthuld.⁹ De herdenkingen en vieringen in het gouden emancipatiejaar waren bepaald geen uitingen van rekenenschap zoals bedoeld door Johan Huizinga.

Tussen het gouden emancipatiejaar en het begin van de Tweede Wereldoorlog werden de eerste stappen gezet naar serieuze onderzoeken over het slavernijverleden. Vanaf 1914 werkten H.D. Benjamins en J.F. Snelleman met behulp van deskundigen aan de samenstelling van een encyclopedie voor Nederlands West-Indië om de verspreide kennis over de koloniën bijeen te brengen. Deze in 1917 verschenen encyclopedie bevatte veel lemmata met impliciete verwijzingen naar het slavernijverleden, maar ook pagina-lange artikelen over marrons, slavenhandel en slavernij.¹⁰ Voor het eerst waren over deze onderwerpen goede en voor een breed publiek toegankelijke

overzichten beschikbaar. Twee jaar na de publicatie van de encyclopedie werd het tijdschrift *De West-Indische Gids* opgericht met als belangrijkste doelstelling het in Nederland stimuleren van de belangstelling voor en de kennis over Suriname en de Antillen. Een recensent adviseerde de redactie van het nieuwe tijdschrift weinig aandacht aan historische zaken te besteden, aangezien de lezers meer geïnteresseerd zouden zijn in actuele kwesties, maar dat advies is gelukkig niet opgevolgd.¹¹ Tijdens het interbellum hebben diverse historisch geïnteresseerde bestuursambtenaren uit de West, historici en archivariissen, onder wie R. Bijlsma, W.R. Menkman en F. Oudschans Dentz, veel artikelen over de geschiedenis van de koloniën gepubliceerd met daarin slavernij als terugkerend thema. Van systematisch onderzoek was in die jaren echter nog geen sprake, wel kwamen er steeds meer aspecten van het slavernijverleden aan het licht. De auteurs van die artikelen waren bijna allemaal blanke Nederlanders met een koloniale kijk op het verleden. Er was slechts één uitzondering, en dat was de in Suriname geboren Anton de Kom wiens vader nog in slavernij was geboren. Hij wilde de geschiedenis van Suriname vanuit het perspectief van de bewoners van de kolonie, de slaven, beschrijven. Het geschiedenisonderwijs, dat hij en andere kinderen of kleinkinderen van slaven op school hadden gekregen, was dat van de blanke kolonisator. Die geschiedenis was eenzijdig Nederlands, omdat daarin ‘uitsluitend de zonen van een ander volk worden genoemd en geprezen’, en dat kweekte bij Surinaamse kinderen het gevoel minderwaardig te zijn ten opzichte van blanke Nederlanders. ‘Geen volk kan tot volle wasdom komen, dat erfelijk met een minderwaardigheidsgevoel belast blijft. Daarom wil dit boek trachten zelfrespect der Surinamers op te wekken en voorts de onjuistheid aantonen van de vredesbedoelingen der Hollanders ten tijden der slavernij.’¹² De Koms *Wij slaven van Suriname* verscheen in 1934 en is daarna diverse malen herdrukt; recent nog in 2020, het jaar waarin Anton de Kom als venster op het Nederlandse verleden in de Canon werd opgenomen. Hij was tot ver na de Tweede Wereldoorlog de enige die het slavernijverleden vanuit het oogpunt van de gekoloniseerde beschreef. De Koms pleidooi voor een gekanteld historisch perspectief was destijds uniek, maar zijn strijd tegen het bevoogdende koloniale regime was dat niet. Op meerdere plaatsen in de koloniën ontstond verzet tegen repressie en racisme. Zo schreef Pedro Pablo Medardo de Marchena op Curaçao in 1929 al een felle, mede door de Jamaicaanse activist Marcus Garvey geïnspireerde aanklacht tegen de vernederingen die hij en zijn zwarte en gekleurde mede-Curaçaoënaars zich van de blanken moesten laten welgevalen.¹³